

לחמחזיקים צמנהג שכתב המגן אצרהם שלא לעקור הקערה פשוט שאין לריכים ליזהר בזה, והמשנה צרורה ס"ק ס"ו שהעתיקו הוא לשיעורו שהשמיט מנהג המגן אצרהם כזכר צאות שלפני זה.

בום שני :

(ג) **בום** שני מוכהגין למזוג לפני המה נשתנה כמשמעות לשון המשנה דף קע"ז ע"א מוזגין לו כוס שני וכאן הבן שואל אציו, וכן הוא במהרי"ל וכן העושה"ע סוף סימן תע"ג סידורו אחר הא לח"ע קודם מה נשתנה, [וכן הוא צסימני הסדר למהר"מ ז"ל שבהגהות מיימוני על נוסח ההגדה שברמז"ס סוף הלכות חמץ ומלה], — חולס בספר האורה לרש"י סימן ל' איתא ומוזג כוס שני ואומר הא לח"ע עש"ה, [וכן הוא בספר הפרדס דף נ"א, ובמחזור ויערי סי' ס"ה וסוף סי' ס"ט (מיהו בסוף סימן ל"ה שם מציא סימני סדר מטעם ר' יוסי הגדול וזה סדרה צלע עניא כסא ונשתנה, וזה כמנהגיט), וכן בשצלי הלקט סימן רי"ח כתב מוזגין כוס שני וכו' ואומרים הא לחמא וכו', וכן דעת הרמז"ס ז"ל מוצא לעיל סימן כ' אות ז' וכן הוא במחזור רומא.

ועיין כף החיים אות קמ"ד שכתב על לשון השלחן ערוך מוזגין לו מיד שמשמע דוקא לצעל הבית אצל לשאר המסובין אין לריך למזוג מיד חלל עד לפיכך כי אז לריך להגזיה כל אחד כוסו צידו עכ"ל, ולא ידעתי צענ"ד מה יענה לסוס ראשון שגם כן כתוב מוזגין לו כוס ראשון וכן בכוס שלישי ועיין לעיל סימן ו' אות י"א, ומלאתי במחזור וערי סוף סימן ס"ט ובספר הפרדס הג"ל שכתבו להדיא מוזגין כוס שני לכל אחד ואחד מצני הבית].

(ד) **כתב** מהרי"ל צהלכות הסדר אם ישאר משתייתו בכוסו יזהר להריק אותו הנשאר אל הקנקן שמוזג ממנו ואחר כך יחזור וימלא הכוס למען שלא יהא הכוס פגום, ויעשה כן לכל הארבע כוסות בכל פעם שימזגם, ויש סומכין על התוספת לצדה מה שמוסיפין למזוג צו בכל פעם עכ"ל,

אדם וקלור ש"ע לא כתבו כלל ענין עקירת הקערה וכן בערוך השלחן סעיף כ"א כתב דעת מכסין הפת צמפה והוא צמקוס עקירת השלחן (ועי"ש שלשונו קלח מגומגם), מיהו צעל ש"ע הרב צסידורו כתב לפני מה נשתנה שמשלקין הקערה לצד אחר וצעדים היינו מחזירין אותו, וכן נהג הגר"א ז"ל לסלק הקערה והחזירו כשהגיע לפסקא דמלה זו וכו' כמו שכתב בספר מעשה רב אות קל"א.

ועיין בהגדה חיים לראש פסקא מגיד אות י' שמהגו היה כשמגיע למה נשתנה מגזיה הקערה אשר היא סדורה צתוכה המלות וכל הדברים וסוצב על ראש כל א' וא' מצני ציתו והוא צידו עד גמר הפסקא כולה ומחזירה למקומה וכו', יען הקערה צבללוחה הם רמוזים לעשר ספירות לכן כדי שיחולו צרכות על ראשם משפע קדושה וצרכה מעשר ספירות אנו עושין כסדר הזה עכ"ל. ועיין עוד לקמן סימן כ"צ סוף אות כ"צ.

(צ) **והנה** צמגן אצרהם ס"ק כ"ו כתב צס מהרי"ל, ולכן [כדי להתמיה התינוקות כשעוקרין הקערה] אין ליתן שום מלה על השלחן עד אחר הסדר [דכשהיו שאר מלות על השלחן לא יתמחו על עקירת הקערה], ובשל"ה הק' ריש מס' פסחים מעתיק דצרי מהרי"ל צזה הלשון עד אחר הסדר כשסועדים, וכן הוא צמטה משה אות תרי"ג, וכן כ' צפסח מעוצין אות רכ"צ ראייתי צצית הגציר חמי נ"ע שלא היו מצויאין המלות הצריכות לאכילה עד סיום הסדר ותשצתי שלא היה הדצר צדקדוק ושוב מלאתי צדרשות מהרי"ל ז"ל דאין להניח שום מלה על השלחן זולת הג' מלות עד אחר גמר הסדר עכ"ל, מיהו צחק יעקב ס"ק ל"ח כתב שהאי עד אחר הסדר לאו דוקא דהא כשמחזיל עצדים היינו מחזיר הקערה למקומה ואז מותר להשים עמו גם שאר מלות, וכן הוא הלשון צפרי מגדים א"א ס"ק כ"ו אין ליתן מלות על השלחן לצד מג' צקערה קודם הגדה, ועיין עוד לקמן סימן כ"ד סוף אות כ"ו.

ופשוט לענ"ד דהמגן אצרהם העתיקו על דצרי השלחן ערוך שהיו מוכהגין לעקור הקערה, אך

והעתיקו בספר פסח מעובין אות קפ"ז וסיים עלה ויראה שזה המנהג שראיתי לקחת אשכנז להניח בשלחן כוס א' ריקן חוץ מן הכוסות הנריכים למסובים בשלחן להריק כל הנשאר מכוסות המסובין שם וקורין אותו כוס של אליהו הנביא זכור לעוב, והנאני המנהג הזה וכן אני נוהג, ומשיירי הכוסות הללו הניתנין בתוך הכוס הזה אני שותה בתוך הסעודה עכ"ל, ועיין עוד לקמן סימן ל' אות ג'.

והנה צ"ע סימן קפ"ז סעיף ה' מצוה שחם החזיר יין של כוס פגום לקנקן, יין שצקקו כשר, וכתב מגן אברהם שם ס"ק ט' שדוקא דיעבד אצל לכתחילה אסור לעשות כן ולכן נוהגין להוסיף על הכוס מעט מהקנקן וזה מתקן ואחר כך שופכין אותו להקנקן ושז מוליחין אותו מהקנקן לשם צרכה כמ"ש צ"ס קפ"ג עכ"ד, וצמשה צרורה שם שער הליון ס"ק כ"ד כתב צ"ס הב"ח דאף דמדינא קי"ל דצפויכה מעט יין או מים לחוכן סגי, באופן זה עדיף טפי דיוחאין בזה לכו"ע אף אותן דלא סבירא להו העלא דתיקון מעט יין או מים שנותנין בתוכו, על כן עושים צ' התקנות דנתינת מעט יין לחוכו וחזרה לתוך הקנקן עכ"ד, ודעת מהרי"ל הנ"ל נראה גם כן בהצ"ח, מיהו מלשון המגן אברהם שם וכן בשלחן ערוך הרצ שם סעיף ה' נראה דעיקר הטעם ששופכין חזרה לתוך הקנקן אחר תיקון דנתינת מעט יין בתוכו הוא כדי שיוחאנו מהקנקן לשם צרכה כמו שכתב צ"ס קפ"ג סעיף צ', ואם כן הכא שניתן היין לתוך הכוס לשם צרכה כשעשה קידוש או בשאר הכוסות רק שפגמו בשתייתו אולי אין צריך לשפכו חזרה לתוך הקנקן רק אפשר למזגו ציין חדש כמו שהוא, ויש לעיין בזה.

שאלה ותשובה:

(ה) **נראה** דהא דהמלוה שיחיה בדרך שואל וגשאל, דעל ידי זה מתברר הדבר היעצ פרוש כשמלה, דמהאי טעמא חזרו כמה מחזרים את ספריהם על דרך שואל וגשאל כמו ספרי קבלה של המסילות ישרים ודומיהן, [וכן כתב בספר דרך

פקודין מלוה כ"א חלק המעשה אות צ' וזה לשונו דמלוה מן החורה הוא על ידי שאלה ותשובה ועל פי פשוטו טעם הדבר שצוהו נקבע הענין בנפש הבן כאשר הסיפור צא לו על ידי מצוקתו כיון שהוקשה לו איזה דבר וציקש למלוא טעם וכו' ועל ידי זה נקבע הענין בנפשו יותר ממה שיקבע הענין לו בהודעה בלבד מצלי שאלה וכו', ומלוה מ"ה גם כן שישאלו זה לזה מה נשתנה וכו' הגם שכולם חכמים ויודעים זה הדבר אם כן אזהר לה בטעם שכתבתי לעיל, עם כל זאת הדבר שצא על ידי שאלה צא הענין צרוב הדברים מסודר ומתוק לחיך ונקבע ביותר בנפש, הלא תראה כמה מהמחזרים אשר ירצו לחצר איזה ענין רחב ומתייראים פן לא יקובלו הדברים לאוזן המעיין ולשכל מחמת קוצר המשיג ועומק המושג באורך וברוחב אזי לתקן זה חיברו הענין בדרך שואל ומשיב בכל ענין וענין כדי שיקובל לשכל בדברים קלרים כאשר חיבר בעל חוצת הלצות בשער עבודת האלקים אמרה הנפש אמר השכל וכן כמה ספרים שחיברו יחדיו בדרך רב ותלמיד עכ"ל, ושם בחלק המחשבה אות ג' כתב עיקר המלוה שיחיה הסיפור על ידי שאלה ותשובה ואפילו אין לו מי שישאלו הוא שואל לעצמו ומשיב, כי מלוה עלינו להטעים עניני האמונה ולהודיע מתיקות עבודתו, וכבר ידעת שכל ידי השאלה זאת התשובה יותר מוטעמת דברי תראה מה שאמרו רז"ל ומתלמידי יותר מכולם (תענית דף ז' ע"א) דהתלמיד להיוחו אינו שלם בשכלו עדיין שואל שאלות על ידי כן צאו ההלכות יותר מוטעמות בלי פקפוק עכ"ל.

ובספרן מגיד תעלומה ריש מסכת ברכות כתב מאימתי הנה התחיל בדרך שאלה ותשובה ולא אמר אתם קריאת שמע של ערצית וכו' והתחיל בדרך שאלה כשואל ומשיב, השמיטנו בתחלת תורה שבעל פה שעיקר קניית החורה שחיה חקוקה בזכרון הוא בלימוד התלמידים הם שואלים והרצ משיב וממילא רוחא שמעתתא והוא שאמרו רז"ל ומתלמידי יותר מכולם עכ"ל, (ועי' מדרש רבה רות ר"פ ה' אין הלכה מתבררת אלא בשלשה, מוצא בתשובות שבות יעקב חלק ג' סימן קע"ו).

וְרֵאִיתִי כְּהִגְדָּה שֶׁמֵּחַת הַרְגֵּל דְּד"ה רֵצֵן גַּמְלִיאל
 הִיחָה אֲמֹר שֶׁכֵּתֵב דְּרָךְ אַחֵר צַעֲנִין זֶה, וְזֶה
 לִשְׁוֹנוֹ שֶׁמֵּעֲתִי מִגְדוֹל אֶחָד טַעַם שֶׁהֲלִירֵכוֹ שְׁאֵלָה
 וְחִשּׁוּבָה צִלִּיל הַפֶּסַח צִמְחִי לְחֵמֶר צִירוּשְׁלָמִי פֶּרֶק
 ג' דְּצִוּוֹתִים (הַלֵּכָה ד') אֵלֶּה דַּחֲקֵן שֶׁמִּקְרִין פֶּרֶשֶׁת
 צִוּוֹתִים דִּילִיק לֵה מִדְּכַחֵץ וְעִנִּית וְאִמְרַת אֵין עִנִּיה
 אֵלֶּה מִפִּי אַחֵר, וְכֵן כֵּתֵב רִצְוִנוֹ עֹצְדִּיה שֶׁסִּי צִפִּירוּשׁוֹ,
 וְהֵכָא כִּתִּיב לֶחֶם עֹנִי שְׁעוֹנִין עֲלֵיו דְּצִוִּים הִרְצָה
 וְהִינֵנו מִפִּי אַחֲרִים וְלִכְךָ לִרְיָךְ שִׁישְׁאֵל וְיִשְׁיָצוּ עַד
 כֹּחֵן שֶׁמֵּעֲתִי מִהִגְדוֹל הַנִּזְכָּר, וְעַל פִּי זֶה אֶפְשָׁר לִפְרֹשׁ
 מֵה שֶׁאִמְרַת הַמַּגִּיד לְעִיל וְשִׁאֲנוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל אֵת
 פֶּתַח לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגְדַּת לְצִנְךָ וְכו', הַכּוֹנֶה וְכו',
 אֵת פֶּתַח לוֹ צִלִּי שְׁאֵלָה שֶׁאֵין דִּין אֶפְשָׁר מִשְׁאִי
 אֶפְשָׁר דִּנְהִי דְּצִוּוֹתִים מֵאִלָּה לְסִפְרָה דְּרָךְ שׁוֹאֵל
 וְיִשְׁיָצוּ אֲצִל הֵכָא דֵּלָה אֶפְשָׁר אֵת פֶּתַח לוֹ דְּכַחֵץ
 וְהִגְדַּת לְצִנְךָ וְלֹא כִּתִּיב שְׁאֵלָה צִתּוּרָה כְּדִכַּחֵץ
 דְּדֹכַחֵי אַחֲרֵינִי שֶׁמֵּעִינֵן דָּאֵי לֹאֹ צֶר הֵכִי לִשְׁאֹל
 אֵתֵה דְּדִבֵּר צִלִּי שְׁאֵלָה ע"ל].

• (ו) וּמִקֹּדֶר עִינֵן דְּשְׁאֵלָה וְחִשּׁוּבָה הוּא בְּמִשְׁנֵה דָף
 קט"ז ע"א הֵצֵן שׁוֹאֵל אֲצִי וְאִם אֵין דַּעַת
 צִנְן אֲצִי מִלְּמִדּוֹ מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה וְכו',
 וּבְגִמְרָה שֶׁסִּי תִנּוּ רֵצֵן חֲכָם צִנּוּ שׁוֹאֵל וְאִם אֵינוֹ
 חֲכָם אֲשֶׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ וְאִם לֹאֹ הוּא שׁוֹאֵל לַעֲמֹ
 וְאִפִּילוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שִׁיּוּדֵעִין צִהֲלֻכּוֹת הַפֶּסַח
 שׁוֹאֲלִין זֶה לֹאֹ מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכֹּל הַלֵּילוֹת,
 וְכֵן אִיפֹסֶק צִשְׁלַחֵן עֶרּוֹךְ סִימָן תַּע"ג סַעִיף ז', —
 וְהִנֵּה חִיּוֹץ זֶה דְּשְׁאֵלָה נִרְאֶה דָּאֵינוֹ מִן הַתּוֹרָה רַק
 תַּקִּנָּה חֲכָמִינוֹ ז"ל (וְעִינֵן צִאֲוֹת שֶׁלִּפְנֵי זֶה), וְהִרְמַצְ"ס
 צִסְפֵּר הַמִּלּוֹת מֵאִלָּה קנ"ז לֹא הַזְכִּיר כֹּלֵל צִתּוּךְ
 הַמִּלּוֹת שִׁישְׁאֵל וְיִשְׁוֹצוּ וְכֵן נִרְאֶה מִתּוֹךְ לִשְׁוֹנוֹ צִרִישׁ
 פֶּרֶק ז' דִּהֲלֻכּוֹת חו"מ שֶׁכֵּתֵב מִלּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה
 לְסִפְרָה צִיּוּאֲת מִלִּירֵים וְכו' מִלּוֹת לִהְיוֹדִיעַ לְצִנִּים
 וְאִפִּילוֹ לֹא שְׁאֵל שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגְדַּת וְצִנְךָ וְכו', וְלִרְיָךְ
 לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי צִלִּילָה הַזֶּה כְּדִי שִׁירְאֹו הַצִּנִּים וְיִשְׁאֲלוּ
 מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכֹּל הַלֵּילוֹת עַד שִׁישְׁיָצוּ לֵהֶם
 וְיִאֲמַר לֵהֶם כֵּךְ וְכֵךְ אִירֵעַ כֵּךְ וְכֵךְ הִיחָה וְכו', אֵין לוֹ
 צֵן אֲשֶׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ אֵין לוֹ אֲשֶׁה שׁוֹאֲלִין זֶה אֵת זֶה מֵה
 נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה וְאִפִּילוֹ הִיוּ כּוֹלֵן חֲכָמִים הִיחָה

לְצִדּוֹ שׁוֹאֵל לַעֲמֹ מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה ע"ל,
 נִרְאֶה מִלְּשׁוֹנוֹ דָּחִין הַשְׁאֵלָה חֵלֶק מִמִּלּוֹת וְהִגְדַּת
 לְצִנְךָ אֵלֶּה תַּקִּנָּה חֲכָמִינוֹ ז"ל, דְּצִאֲוֹת הִיכֵן מִצּוֹרֵר
 מִלּוֹת זֶה צִתּוּרָה, וְאִי מִשּׁוֹם דְּכַחֵץ סוֹף פֶּרֶשֶׁת
 צֹא (שְׁמֹות י"ג י"ד) וְהִיחָה כִּי יִשְׁאֲלֶךְ צִנְךָ לְאִמּוֹר
 מֵה זֹאת וְאִמְרַת לְצִנְךָ צִחּוֹק יֵד הוֹלִיאֲנוּ ד' וְגו',
 וְכֵן צִפְרֶשֶׁת וְאִתְחַקֵּן (דְּצִרִים ו' כ') כִּי יִשְׁאֲלֶךְ צִנְךָ
 מִחֵר לְאִמּוֹר וְגו' וְאִמְרַת לְצִנְךָ עֲצָדִים הִינֵנו וְגו',
 אֵין מִצּוֹרֵר צֹא שְׁמֵלָה כֵּן שִׁישְׁאֵל דִּיּוֹקָא רַק שְׁאִי
 שְׁאֵל מִלּוֹת לֹאֹ שִׁישְׁיָצוּ, (וְעִינֵן אֲוֹר הַחִיּוֹם הַכִּי סוֹף
 פֶּרֶשֶׁת צֹא שֶׁמִּצּוֹרֵר מִדְּצִרֵּיו דֵּהֵא דָּאֵינוֹ מִחֻוּיָּב לְסִפְרָה
 צִיּוּאֲת מִלִּירֵים רַק צִלִּיל פֶּסַח כְּמוֹ שֶׁאִמְרַת חֲכָמִינוֹ
 ז"ל צִשְׁעֵה שְׁמֵלָה וּמִרּוֹר מוֹנַחִים לִפְנִיךָ זֶה דּוֹקָא
 לְסִפְרָה מִלְּשׁוֹנוֹ גַּם אֵין לֹא שְׁאֵל צִנּוּ אֲצִל כִּשְׁהִצֵּן
 שׁוֹאֵל אֲזִי צִכֵּל עַת שֶׁשׁוֹאֵל מִחֻוּיָּב לִהְיוֹץ לוֹ עִי"צ,
 וְהִצִּיאוֹ צִסְפֵּר כֵּתֵב תּוֹרָה רִישׁ חֵלֶק צ' סוֹף פֶּרֶשֶׁת
 צֹא וְכֵתֵב עֲלֵה דִּהְדַּעַת נֹטֵה לֹאֹ עִי"ש), וְאֵין
 הֵכִי נִמִּי כִּשְׁצִנּוּ שְׁאֵל וְהוּא מִשְׁיָצוּ אֲוִלִי קִיּוֹם עוֹד
 מִלּוֹת מִלּוֹת וְאִמְרַת לְצִנְךָ חוֹץ מִמִּלּוֹת וְהִגְדַּת לְצִנְךָ
 שְׁהִיָּא צִכֵּל עִינֵן אִפִּילוֹ אִם לֹא שְׁאֵל כְּנִזְכָּר לְעִיל,
 אֲצִל מִהִיכִי תִיחִי שִׁיחִיָּה חִיּוֹץ מִן הַתּוֹרָה שִׁישְׁאֲלוּ
 דּוֹקָא.

וְיִוְתָר נִרְאֶה כֵּן צִלְּבוֹשׁ סִימָן תַּע"ג סַעִיף ז'
 שֶׁכֵּתֵב מוֹזְגִין מִיַּד כּוֹס שְׁנֵי כְּדִי שִׁישְׁאֲלוּ
 הַתּוֹנוֹקוֹת לֵמַה שׁוֹתִין כּוֹס שְׁנֵי קוֹדֵם סְעוּדָה, וְאִם
 אֵין חֲכָמָה צִנְן לִשְׁאֹל אֲצִי מִלְּמִדּוֹ לִקְיִים כִּי יִשְׁאֲלֶךְ
 צִנְךָ מִחֵר וְגו' וְאִם אֵין לוֹ צֵן אֲשֶׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ וְאִם
 לֹאֹ הוּא שׁוֹאֵל אֵת עֲלָמוֹ וְכו', כְּדִי שִׁיבּוֹאוֹ לְחִשּׁוּבָה
 שְׁאֵלָה לְסִפְרָה צִיּוּאֲת מִלִּירֵים וְכֹל הַהִגְדָּה שֶׁהוּא
 מִלּוֹת עֲשֵׂה צִלִּילָה הַזֶּה ע"ל, מִצּוֹרֵר דִּהִגְדָּה
 וְחִשּׁוּבָה הַשְׁאֵלָה הוּא הוּא הַמִּלּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל לֵיל
 זֶה וְהַשְׁאֵלָה הוּא רַק תַּקִּנָּה חֲכָמִינוֹ ז"ל כְּדִי שֶׁמִּתּוֹךְ
 כֵּךְ יִצּוֹאוֹ לְהַתְּשׁוּבָה, אֲךָ הֵצֵן יֵשׁ לוֹ עֲדִיפּוֹת מֵאַחֵר
 צִהֲשְׁאֵלָה כְּדִי לִקְיִים לִישְׁנָה דְּקִרְאָה כִּפְשׁוּעוֹ וְהִיחָה
 כִּי יִשְׁאֲלֶךְ צִנְךָ, אֲצִל גַּם אִם אֵין צֵן עֲדִינֵן תַּקִּנָּה
 חֲכָמִינוֹ ז"ל צִמְקוֹמוֹ שִׁישְׁאֲלוּ אַחֲרִים כְּדִי שֶׁמִּתּוֹךְ
 כֵּךְ יִצּוֹאוֹ לִקְיִים מִלּוֹת עֲשֵׂה דִהִגְדָּה, וְכֵן צִשְׁ"ע הִרְצָה
 סַעִיף מ"צ כֵּתֵב וּלְפִי דַּעַתוֹ שֶׁל צֵן אֲצִי מִלְּמִדּוֹ